

PIERWSZA KRONIKA SZKOLNA

Podniszczony kajet w marmurkowej okładce z pożółkłymi kartkami zapisany jest czytelnym, kaligraficznym pismem. Pierwszą stronę autor ozdobił rysunkiem wykonanym kredkami ołówkowymi – dwie dziewczynki siedzące na ławce czytają książkę trzymaną na kolanach. To pierwsza kronika szkoły im. Mikołaja Reja, która obchodzi właśnie stulecie swojego powstania.

Anonimowy autor spisał po drugiej wojnie światowej wspomnienia dotyczące najwcześniejszych lat działalności placówki. Z lat 1917 – 1934 pozostało niewiele informacji. Dowiadujemy się z niej, że władze niemieckie, które wkroczyły do Żyrardowa w 1916 r. dostrzegły potrzebę utworzenia szkoły dla dzieci ewangelików, co w warunkach żyrardowskich oznaczało Niemców. W mieście, które od początku powstania stanowiło tygiel narodowości, języków i kultur, żyli przecież i pracowali Polacy, Niemcy, Czesi, Żydzi. Szkoły fabryczne wprowadziły początkowo podział wyznaniowy. W osobnych klasach uczyli się Polacy – katolicy i Niemcy – ewangelicy.

W kronice odnotowano, że pierwszego kierownika szkoły Alfreda Klatta zastąpił w 1935 roku Stefan Zieliński. Wśród uczniów pojawiają się Polacy, co staje się początkiem konfliktów pomiędzy przedstawicielami obu wyznań. W tekście jest mowa o „cichej walce”, ale wiadomo, że dochodziło nawet do bójek.

Lata II wojny światowej to obszerny rozdział tego dokumentu. Wyraźnie widać, że autorowi zależało na upamiętnieniu nazwisk nauczycieli, pracowników szkoły, którzy poświęcili życie pracując z uczniami w latach okupacji. Aresztowania, przesłuchania, wywózki do obozów koncentracyjnych to codzienność, która towarzyszyła wszystkim związanym z legalnym i tajnym nauczaniem. Wśród prześladowanych za działalność oświatową są nauczyciele: Tadeusz Waszczuk, Antoni Mazgalski, Ryszard Morawski, kierownik szkoły Stefan Zieliński, woźny Michał Leszowski. Mimo wszystko szkoła przetrwała dzięki ofiarności jego pracowników.

Od 1945 roku kronikarz notuje osiągnięcia. Pojawiają się zapisy o zbiórkach funduszy na umeblowanie i wyposażenie sal lekcyjnych. Kronika zaczyna też pełnić funkcję dzisiejszych protokołów rad pedagogicznych. Dzięki niej wiemy, że w roku szkolnym 1945/46 uczęszczało do niej 395 uczniów, z czego 20 ukończyło szkołę. Skrzętny kronikarz zanotował nawet sumy wpływów i wydatków placówki. Na kartach dokumentu pojawiają się wklejane i opisywane czarno – białe zdjęcia. Najczęściej są to pamiątki wakacyjnych wyjazdów i szkolnych wycieczek.

Spisywane na bieżąco notatki z roku na rok zawierają coraz więcej szczegółów. Zapiski z roku szkolnego 1948/49 zawierają listę nazwisk zatrudnionych nauczycieli, przydział wychowawstw, opiekunów organizacji szkolnych np. Ligi Morskiej, ZHP, PCK.

Ciekawostką okazuje się opis rozpoczęcia roku szkolnego 1949/50. 1 września wymagał od uczniów nie lada wytrwałości. Uroczystość rozpoczęła się o godz. 10.00. Następnie zorganizowano pochód ulicami miasta do Domu Włókniarza, gdzie uczniowie wysłuchali przemówień władz partyjnych, przedstawicieli miasta, a o godz. 13.00 mowy wygłosili przewodniczący Komitetu Rodzicielskiego i kierownik szkoły.

Oprócz wyników klasyfikacji uczniów za rok 1951/52 zamieszczono także informację o tym, za co dzieci otrzymywały nagrody na zakończenie roku szkolnego. Okazuje się, że za wyniki w nauce nagrodzono 24 osoby, a 45 za: "pracę społecznie użyteczną".

Powojenne szkoły wciąż borykały się z trudnościami lokalowymi. W roku szkolnym 1955/56 Szkoła Podstawowa Nr 4 pracowała na dwie zmiany, a kancelaria i pokój nauczycielski znajdowały się w jednej sali. Pracownię prac ręcznych zorganizowano wówczas wspólną aż dla czterech żyrardowskich szkół. Ćwiczenia cielesne (dzisiejsze wychowanie fizyczne) dla klas starszych prowadzono czasami na sali gimnastycznej szkoły im. Traugutta, natomiast dla klas I – IV na sali rekreacyjnej. Zastanawia też zapis, z którego wynika, że: "Utrzymywano przy udziale Komitetu Rodzicielskiego w tutajszym budynku szkolnym znośną temperaturę w okresie zimy". Dowiadujemy się, że rodzice zobowiązali się wpłacać na ten cel po 50 gr., co dało łączną sumę 16080 zł.

2 września 1957 roku przyniósł zmianę lokalu „Czwórki”. Z budynku Szkoły Podstawowej Nr 2 im. Marii Konopnickiej przeniesiona została do budynku Szkoły Podstawowej Nr 6 im. Elizy Orzeszkowej.

Notatki kończą się w 1958 roku. Następną kronikę zaczęto prowadzić w 1966 roku. Wtedy powstał budynek przy obecnej ulicy Radziwiłłowskiej 16, w tym miejscu „Czwórka” mieści się do dziś. Nie wiadomo dlaczego kilku lat działalności szkoły nie udokumentowano w podobny sposób.

Wspomnienia wojenne i powojenne nauczyciela zawierają oprócz statystyk kilka ciekawych szczegółów, często dla nas zaskakujących. Obok ważnych wydarzeń historycznych toczyło się przecież zawsze życie zwykłych ludzi, których twarze i nazwiska zachowały się między innymi dzięki kronikom szkolnym.

Monika Chmielewska

Pierwsza strona najstarszej kroniki szkoły

Lata szkolne 1917-1934

W tym roku powstała pięcioletnia szkoła powiatowa dla Polaków ewangelickich. Kierownikiem tej szkoły był Patek mjr. ewangelickiego nacz. Alfons Klatt. Szkoła przeszła na ul. Chocimskiej do roku 1934. W tym roku szkoła została przeniesiona do budynku fabrycznego przy ul. Siemankowskiego 10. Wtedy właśnie dopłynęły się od aluzji do czasu uprowadzenia dzieci i dzieci pro germanizacji.

Lata szkolne 1935-1939

Na miejsce dotychczasowego kier. szkoły Alf. Klatta wkroczyli Niemcy kierownikami tej szkoły nacz. szkoły im. M. Kobuskiej Stefana Brichuńskiego.

Klasa
VI
p. St. Kubit-
skiego
2 VI 1943r.

Pracę w szkole w tym roku powierzone
są w całości po stronie niemieckiej 15/11/1948r.
Rok szkolny PK na wiosnę 15/11/1948r.

Wakacje
lipiec 1948

Pracownicy przy nowej gimnastyce w Puszczy
Mauszki.

Wakacje
lipiec 1948r.

Chłopcy przy budowie tamy na rzece
"Korabienka".

Rok szkolny 1948/49

Rok szkolny rozpoczął się dnia 1 września 1948r. w nabożeństwie w kościele. Po nabożeństwie szkoła rozpoczęła pracę. Szkoła włączona do powiatu. Dnia 2/IX 1948r. rozpoczęła się normalna nauka szkolna. Dnia 15/IX 1948r. odbyło się zebranie Rady Pedagog. wspólnie z opieką szkolną na którym omówiono sprawy dotyczące współpracy z wychowawcami i nauczycielami. Opieka szkolna powierzona w tym roku sek.